

ELS NOMS POPULARS
DELS NÚVOLS, BOIRES
I VENTS
AL VALLÈS ORIENTAL

JOAN CERVERA

Des de fa uns sis anys col·laboro en la tasca que inicià Albert Manent de recollir comarca per comarca i poble per poble -per petit que sigui- el lèxic de la gent del camp i de la muntanya, i també la de la mar, relatiu a la meteorologia popular.

Abans de seguir, deixeu-me remarcar la singularitat de la iniciativa d'Albert Manent que, amb un treball personal, ha recollit i publicat: *El Camp de Tarragona i el Priorat* (1994); *La Conca de Barberà* (1995); *El Maresme* (1996); *La Ribera d'Ebre i la Terra Alta* (1997); *El Penedès* (1998); *El Barcelonès i el Solsonès* (1999); *El Baix Ebre i el Baix Llobregat* (2002). Per indicació seva també han sortit els següents reculls: de Nito Verdera, el d'*Eivissa i Formentera* (1997); de Lúdia Cruset, Mireia Custey i Sònia Peití, el de l'*Alt Empordà* (2000); de Josep Riba, el de l'*Anoia* (2000); de Maria Estruch, el del *Bages* (2003) i de Maria Bonet i Miquel Grimalt, *Els núvols (núvols) de Mallorca -part de migjorn i llevant-* (2004). De l'equip Manent-Cervera s'han editat: *El Vallès Occidental* (2004); *L'Urgell* (2006); *les Garrigues*, juntament amb Joan Prats, (2008); *El Vallès Oriental* (2008) i *La Segarra* (2009). Ara tenim en curs de publicació el corresponent a la Selva que, com és sabut, integra bona part del Montseny i que completarà el lèxic popular d'aquest massís, en certa manera emblemàtic per als excursionistes catalans.

De fet, aquests treballs, en forma de petits diccionaris, intenten mantenir la memòria col·lectiva que, tant les transformacions rurals com les industrials, les tecnològiques i les culturals, deixaran submergida en el bagul dels records. I voldríem que fos en aquest bagul on les futures generacions trobesin els noms populars i, per què no? tradicionals, d'uns fenòmens atmosfèrics (núvols, boires i vents) que ja no coneixeran per transmissió oral dels més grans, ni tan sols per pròpia experiència, sinó que els hauran arribat unes altres definicions -sens dubte, més tècniques i més científiques- a través de l'home o de la dona del temps de la televisió, com en certa manera ja passa ara, però sense el caliu humà de l'experiència viscuda. O, tal vegada, la informació els arribarà mitjançant un sistema de comunicació que, avui, no podem ni tan sols preveure.

Si aquesta tasca de recuperació de la memòria la poden proporcionar les nostres recopilacions comarcals ja ens donarem per satisfets. En el llibre s'indica que els homes de pagès i de bosc, els traguers, els mariners i els pescadors, i tants d'altres habitants del nostre país, ja havien batejat, al llarg

dels temps, aquests tipus de fenòmens atmosfèrics amb noms que els relacionaven amb el seu feinejar al camp o a la mar. Núvols, boires i vents que, de vegades els ajudaven en el treball i en altres moments els portaven la fam i la misèria, àdhuc la tragèdia. Ho podem comprovar en el recull que ambdós recol·lectors han realitzat a la comarca del Vallès Oriental i que té com a pal de pallar l'estimat Montseny.

Vàrem entrevistar-nos amb 156 persones, distribuïdes en 46 nuclis, que ens proporcionaren un total de 215 núvols i boires i 45 vents. Entre les denominacions dels Núvols esmentem, a títol d'exemple:

- "Barret", "el Barret d'en Trafica", "Barretina", "Barretó", "Barrets de capellà", "Capell", "Caputxa"... (Quan una muntanya és cofada per un núvol. En aquesta comarca és refereixen pràcticament sempre al Montseny i, en alguns casos, molt concretament al Turó de l'Home).

- "Bassetes", "Cabretes", "Ovelletes"... (L'aforisme general diu "Si el cel fa bassetes, a la terra pastetes"). "Bolets", "Bròquil", "Cabdells", "Cotó fluix", "Gegants"... (en tenen la forma).

- "Calçada". (Faixa de núvols al matí o més aviat a posta de sol que indica canvi de temps).

- "Capgirells". (Núvols embolicats).

- "Castellada"; "Castelleres"; "Castellets"; "Castells"... (Núvols que s'estarrufen i poden dur trons o aigua).

- "Cel rogent". (L'adagi escampat per tot Catalunya diu: "Cel [Sol] rogent, pluja o vent").

- "Espantavaiets". (Núvols d'hivern que duen fred o mal temps).

- "Gats". (Generalment de tempesta).

- "Llegany"; "Lleganyada". (De tipus prim i acostuma a tapar el sol).

- "Merlets"; "Merlots". (Són una mena de *Castells*).

- "Pont de Sant Marçal". (Uneix el Matagalls i les Agudes).

- "Ull de Bou". (Forat als núvols, sovint quan es pon el sol).

En el cas de les Boires hem recollit, entre moltes més:

- "Alta", "de Baix o Baixa", "Blanca", "Esfilagarsada", "Esvalotada", "Fluixa", "Fumada", "de la Marina", "a Montnegre", "del Montseny", "Pixanera", "Ploranera", "Rosseguera", "Salada", "de Sant Llorenç del Munt", "al Tordera", "de Neu", "de Trompa", "de Trons"... I la dita: "El Montseny porta camisa blanca, volent significar un tou de boira".

Pel que es refereix als Vents els podem agrupar en temàtiques diverses.

Vents geogràfics: "Aragó", "Berguedà", "Empordanès", "Mallorca", "Marroc", "Montseny", "Narbonès", "Roses", "Siberià"...

Vents tradicionals: "Garbí" i "Garbinada", "Llevant", "Marinada", "Mestral", "Migjorn", "Ponent", "Tramuntana", amb diferents variants,...

Vents locals com: de Collsacreu; del Congost; de Sant Miquel [del Fai];

de Sant Miquel Xic; de l'Uià... Vents malèfics: de la Fam, el Matablat o el d'Espolsa-sacs (que "mata la florida", com ens el definiren) denoten que el fet de la pèrdua de la collita s'anava repetint a través de les generacions; sense aquesta reiteració no haurien quedat pas fixats en la memòria col·lectiva. En altres comarques s'hi afegeixen noms de vents similars: "el de la Gana", "el Buida-sacs" o "el de la Palla curta"... tots ben arrelats, encara, en l'imaginari del poble i referits a moments difícils de la vida. Però també hi podem trobar alguns de satírics, com és el cas del "Vent de Belcaire [l'Urgell] que aixeca les faldilles de les dones enlaire".

Les reunions i converses que hem mantingut amb aquests homes i dones de la terra, de les valls i de les muntanyes (cap Vallès toca el mar i, per tant, no ens entrevistarem ni amb mariners ni pescadors) ens han demostrat els seus profunds coneixements de la cultura popular, alhora que una bonhomia exemplar i una memòria singular dels temps passats: els dels seus pares, avis, oncles i padrins, i fins i tot més reculats. Temps que ja no tornaran com hem dit abans. Ells són els veritables protagonistes que permeten la publicació del nostre recull. És, per tant, un moment històric, màgic i impalpable, el que hem volgut fixar a través d'unes entrevistes, en certs casos irrepetibles, perquè el vent del més enllà s'endugué, dissortadament, algun dels protagonistes. A tots ells el nostre reconeixement més sincer.

No puc acabar sense agrair i recollir un parell de fragments del *Prefaci* –que en molts aspectes es pot considerar com un estudi acadèmic i tècnic o un assaig literari- i que pel nostre llibre *El noms populars dels núvols, boires i vents del Vallès Oriental* va escriure el bon amic i eminent naturalista Martí Boada:

"Volien [Manent i Cervera] gent de la terra, gent senzilla, gent que ha viscut o peonat pel territori, en aquest cas vallesà, que s'ha relacionat amb l'entorn no de manera curiosa o estrictament culta, sinó aquella gent que per la seva feina ha estat molt lligada al coneixement del terror; en definitiva, gent que ha escrit la seva història, no pas amb la ploma o l'ordinador, sinó amb l'arada, amb el bous o el tractor, carbonejant, desemboscant, llaurant, escampant fems, treballant a les pedreres, a les bastides, i un llarg etcètera de feines que, amb el pas dels anys, amb la dinàmica accelerada dels temps postindustrial, ha anat tancant la barraca. [...] L'ensorrament de les economies rurals, especialment a la Catalunya Vella, a les àrees de muntanya, és un fet d'un gran impacte. En el cas de les zones estudiades pels autors en aquest treball, el massís del Montseny, s'ha pogut documentar que, dels anys seixanta fins ara, han tancat unes set-centes masies, tancades en el sentit productiu. Els pagesos, pastors i forestals van abandonar l'activitat multisecular: molts migraren cap a la plana, cercant una vida millor a les fàbriques i serveis del sistema urbà. Un èxode accentuat per les dures condicions de vida a la muntanya, amb un règim de masoveria a parts majoritari que, en el millor dels casos, era

de terços; és a dir, una part de la collita i dels migrats rendiments per a l'amo i dues per al masover...".

Gràcies, una vegada més, a totes les persones i institucions -com és el cas de l'Ajuntament de Llinars del Vallès, especificat en el seu batlle, Martí Pujol, i l'Obra Social de Caixa Sabadell- que ens varen fornir la informació i permetre la seva divulgació.